

ТРИЗЕНЬВИК - REVUE HEBDOMADAIRE - **TRIDENT**
UKRAINIENNE

Число 36 (394) рік вид. IX. 8 жовтня 1933 р. Ціна 2 фр. Prix 2 fr.

Париж, неділя, 8 жовтня 1933 р.

Відома паризька газета «Le Matin» на минулому тижні опублікувала статтю одного з своїх редакторів п. Стефана Лозана, присвячену російським боргам Франції.

Цілком природне, що коли між Францією й совітами зав'язуються тісніші зносини, — повстає й таке питання, як можливість отримання нарешті назад тих великих капіталів, які Франція свого часу вложила в б. Російській імперії, і які, як «царські» борги, совіти відмовилися сплачувати.

За царя, як справедливо зауважує в своїй статті п. Стефан Лозан, велику частину позичених у Франції капіталів поміщено було, наприклад, в будову залізниць, з яких користає й зараз СССР — ще більше як достойний наслідник тої царської Росії.

І для логично думаючих французів весь час якось малозрозуміло, чому позичені ними гроші от уже більше п'ятнадцяти літ совітська влада відмовляється сплачувати, як рівно-ж чимсь несподіваним і незрозумілим колись їм будуть здаватися ті наслідки, до яких приведе теперішнє франко-совітське зближення.

Тим часом цей російський борг Франції досягає 70 мільярдів франків — величезної суми, яка б могла навіть лише своєю частиною поправити фінанси й так багатой країни, як Франція.

Можливо, що у Франції думають, що з теперішнього зближення з совітами удасться зкористати тако-ж і що-до повернення бодай якоїсь частини своїх капіталів. Принаймні в газетах промайнули чутки про те, що на совітські замовлення у Франції буде набавлятися аж

до 10 відсотків, які гроші й будуть йти у фонд російських позичок.

Коли припустити, що це так і вдасться зробити, — набавляти тих 10 відсотків на совітські замовлення, — то щоб вибрати 70 мільярдів франків, треба було б мати замовлень, очевидно, на 700 мільярдів. Являється питання: щоб замовити Франції товарів на приблизно таку суму, з якого бюджету й протягом скількох літ совітська влада могла б їх сплатити, приймаючи на увагу матеріяльні розрахунки СРСР ще й з іншим світом? Шукаючи відповіді на це запитання, ми могли б прийти до астрономичної цифри для мільярдів франків і до довгого, довгого шеругу літ....

Отже, щоб робити оті плани з відсотковими відрахуваннями, треба бути дуже певним того, що совітська влада вже остаточно закріпилася і що вже ніщо не в силі її усунути. Всі ми одначе певні в чомусь цілком протилежному.

Коли взагалі світ дійшов зараз до якоїсь межі й стоїть перед якимись невідсними подіями й змінами, так для совітів за тією межею може лежати лише їхня смерть. Невмолимий хід історії предначертав уже на Сході Європи свій шлях. Він іде через остаточної упадок решти б. Російської імперії — до зведення Росії до її етнографічних границь і до повстання цілого шеругу нових держав відроджених народів, які ще знаходяться в московській неволі, — України, Грузії, Азербейджану, Туркестану, горців Кавказу, козаків...

Історія Сходу Європи по цьому шляху невпинно йде наперед, і звільнення після минулої війни Фінляндії, Польщі, Литви, Латвії, Естонії — все це лише окремі етапи цього побідного походу. Це так ясно, коли ближче придивитися до життя й подій Сходу Європи. Але чужинці, на жаль, не завше собі віддають в цьому докладний звіт.

І, певно, головно через те — змагання України до самостійності не були належно оцінені й у Франції після минулої революції, коли, після осягнення незалежності, Україна, не будучи в стані сама втриматися проти переважаючих московсько-большевицьких орд, вдавалася за поміччу тако-ж і до Франції.

Визволена Україна годилася взяти на себе відповідну значну частину старого російського боргу.

Тоді ця пропозиція залишилася без наслідків. Несподівано для другої сторони залишилася без наслідків, — аж до цього часу, —

взагалі вся справа російських боргів. Але так близька й так можлива була вигода як українська, так і французька. Причому для Франції тоді йшло, властиво, не лише про частину боргу, яку на себе брала Україна, а просто про цілий борг. Бо колиб існувала самостійна Україна, — та країна, яка для Росії перед тим і для СРСР зараз являється базою для «великодержаного» існування, — не могла б ніде совітська влада триматися аж до сьогодні, визволився б Кавказ та інші краї і в Москві вже давно, очевидно, був би тако-ж якийсь національний уряд етнографічної Московії, і Франція мала б, таким чином, забезпеченю й останню частину боргу їй б. Російської імперії.

А крім всього того, велика свободолюбива держава, з гаслами Великої Французької Революції, після того, як світом промайнули тако-ж славнозвісні пункти Вільсона, не була б зараз поставлена в становище, при якому вона опиняється як би в ролі пособника найбільшого й найжерстоцішого в світі рабовласника — совітської Москви, даючи можливість їй і далі тримати в неволі, мучити на рабській роботі й нищити цілий ряд народів, які рвуться до свободи.

Про всеукраїнський конгрес

До українського політичного обігу кинуту думку про скликання всеукраїнського конгресу, і вона зараз широко дебатуються в колах еміграції та в галицькій пресі. Дебати йдуть поки що в так званому дискусійному порядку. І це добре, що йде воно саме так, бо ідея — велика, але складна, і нерозважність та прискісування могли б дуже зле відбитися на її долі, на долі її прихильників, а може й на долі цілої української справи.

Сама думка — цілком природня і, можна вказати, зовсім не нова для українського громадянства. Кожного разу, коли над нашою справою вставала велика небезпека, спонтанно виростала й благословенна ідея про об'єднання розкиданих національних сил в одну цілість, про організацію єдиної національної установи, яка перед нами і перед світом була б виявом єдиного фронту нації, єдності її змагань. Були в історії нашого руху й спроби, — більше й менше щасливі, — реалізації тої думки про «union sacrée», явище нормальне для кожної нації в час небезпеки. Вкажемо хоч би на появу ТУП'а

ще тоді, до революції, в Україні; або на «Національну Раду» у Відні, чи на «З'їзд парламентарів» на еміграції то-що.

Не диво тому, що й сьогодні, в лютий для України час, коли основне ядро нашого народу загибає голодом під московським ярмом, — знову зродилася ота старо-нова думка про єдиний фронт, про спільні змагання, про спільну боротьбу. Заболіли не лише наші емігрантські серця, — заболіло кожне українське серце, спалахнуло жалем і любов'ю до замучених братів, хитнулося до допомоги їм...

Психологічно й хронологічно питання про всеукраїнський конгрес з'язано з отим нелюдським нещастям на просторах Великої України. І коли б в отих межах, боротьби з голодом і з окупантами, що спричинилися до нього, воно й залишилося, мабуть, можна було б і слід було б і не дискутувати з цього приводу, а, не гаючи часу, впрост взятися за організацію, чи вірніше, за об'єднання в масштабі всеукраїнському всіх отих так званих голодних комітетів, що повстали на протязі якогось місяця на еміграції і на різних українських землях. На жаль, межі ті, принаймні в дискусії, уже перейдені, і цей факт, дасть Бог, на голодній акції, може, й не відіб'ється, але справу національного об'єднання ускладнив і скомплікував до найвищої міри.

Сталося так тому, що дискусанти од чисто реального конкретного випадку (голодна політика большевиків на Великій Україні) зразу-ж перейшли до площини політики абстрактної і схематичної, утворення єдиної всеукраїнської політики. Психологічно це цілком зрозуміла річ. Той конкретний момент, з якого все почалося, стоїть справді таки в центрі всенациональної уваги української, бо-ж загибель народу на Великій Україні була б рівнозначна загибелі цілої української справи. Але така перестанова вихідних точок, яка логічно виглядає неначеб-то гарно, практично може конкретну справу зірвати, а для абстрактної утворює труднощі, мабуть таки на сьогодні непереборні, хоч і яка була б добра воля окремих осіб та окремих організацій.

Труднощів тих багато, вони різноманітного характеру, зовнішні і внутрішні, й усі впливають з самої істоти деатованого питання. Спинимось на де-яких з них. Зважимо зпочатку справу самої установи, стого конгресу, бо як раз про неї та її форму найбільше говорять і пишуть. Який вона матиме вигляд, з кого складатиметься?

Думки що-до цього не погоджені і дуже контрастують одна з одною. Так, де-хто уявляє собі навіть, що до всеукраїнського конгресу мають увійти всі українські організації, які лише існують в краю, на еміграції та розсіпані за океаном в колоніях наших. Думка, як це видно зразу, наївна і безпредметова. Такий склад конгресу був би недоцільний, строкатий і однобічний, бо могли б увійти до нього, скажемо, ті чи інші музичні або шахові товариства, а не було б в ньому, з причин зрозумілих, представництв Великої України, тоб-то вже не того чи іншого краю, а всеукраїнської батьківщини.

Інші проекти не наївні, але чи можливі вони сьогодні до здійснення. Візьмемо один із них, найбільше логичний та сформований, якому політики доброї волі майже нічого не можуть закинути. Він такий. Ініціативу скликання конгресу має, ніби, взяти до своїх рук українська фракція польського парламенту, яка справді таки представляє один з українських країв, бо обрана вона безпосереднім народнім голосуванням. Вона, з одного боку, звертається до аналогічних фракцій в Буковині, на Закарпатті та в Канаді, з другого — до легального представництва Великої України на еміграції, тобто до державного центру Української Народньої Республіки, всі вони разом, згідно встановленому ключу, визначають представників на конгрес, додавши до того певну кількість членів від заокеанських колоній. До складу конгресу, таким чином, ввійшли б справжні представники української нації з цілої земної кулі, і були б вони політично дуже різноманітні, бо кожна з указаних вище фракцій, як і державний центр, своє внутрішнє представництво мали б складати так само згідно відповідному ключу, з членів різних політичних угруповань.

Усе неначеб-то гаразд, усе передбачено, але чи такий конгрес реально міг би фігурувати, де, як, коли і що він міг би робити? На всі ці запитання немає якоїсь одної, ясної відповіді. По-перше, перед ініціаторами встали б надзвичайно тяжкі, чисто організаційні труднощі що-до місця зборів конгресу, осідку його езекутиви, фінансів і т. и. Але уявімо собі, що все оте злагоджено й переборено, і конгрес зібрався. Над чим він почне дискутувати, свої постанови приймати, з якою загрозою буде боротися?

Українство на сьогодні, що-правда, zagrożене на всіх фронтах: культурному, національному, політичному і навіть фізичному. Але не всі ті загрози однакові силою своєю. Культурний наш розвиток припинено, але не безнадійно, і в майбутньому для нього матимемо широкі шляхи. Національно стоїмо тепер так, що найтяжчі вороги наші не сміють вже говорити, що української нації нема і не буде, бо добре знають, що вона є й навіки буде. Найбільша загроза для нас зараз — там, на Сході Європи, — фізична, але вона органічно зв'язана з нашим фронтом чисто політичним, об для її усунення — єдиний лік, це — відтворення української державности на берегах Дніпра, на Великій Україні.

Конгрес, як політичне тіло, займаючися всіми українськими справами, навіть як би того й хотів (що собі тяжко уявити), не може не спинитися над цим головнішим українським питанням на сьогодні. Не може бути жадних сумнівів і що-до того, як би поставився конгрес до цієї справи. Він увесь, без дебатів і без роздуму, проголосував би її позитивно, бо скомунізованих чи зросійшених виродків в його складі не було б, а всім іншим людям нашої нації справа української державности, хоч би лише на Великій Україні, глибоко до серця вросла. Коли б такий конгрес той міг зібратися, то одної такої маніфестаційної заяви його неначеб-то досить було для виправдання його

скликання. Але за скликанням, зборами і за маніфестацією мусить йти реальна праця по якійсь точно зазначеній лінії української політики, спільної й єдиної для всіх, що до конгресу ввійшлиб.

Чи є у нас ота єдина всеукраїнська політична лінія? Будемо щирі з собою, у нас тої лінії немає. Не тому, що ми, мовляв, не здібні її встановити, а тому, що її встановлюють не теоретичні міркування і не конгреси, а час і політично-державна практика, яких нам досі в подостатку бракувало. І не лише нам, а можна сказати всім націям, навіть історичним велетням серед них, яким доля не дозволила зібратися до купи в одній державі. Так, англійська та французька, наприклад, нації так само тої лінії не мають, коли не вважати за цю лінію факт, що вони з своїм державним розщепленням замирені і проти нього не протестують. Так, з другого боку, італійці та німці, ті не замирилися, і часом вголос протестують, але чи мають вони спільну для цілої нації лінію? Австро-німецькі та швейцарсько-італійські недавні факти виразно говорять, що — ні.

Не маємо й ми поки що тої лінії, але з цієї причини нема що тяжко сумувати. Вона — та чи инша — прийде і встановиться з часом.

Як здається, можна начеб-то вже й зараз думати, що така лінія твориться в житті, в його повсякденній чинній боротьбі, що виростає вона як раз на українських землях, не під Москвою суших, що зріст отой йде немов ближче до англо-французького прикладу, ніж до італо-германського. Але чи достигла справа так, щсб її можна було вже ставити й на всеукраїнському конгресі? Хотілося б, щоб це було так, але де-які сумніви й політична обережність примушують говорити, що мабуть таки ще — ні. А коли так, то може таки й ціла справа конгресу передчасна, ба навіть і небезпечною може стати, бо питання про вказану «лінію» на ньому обійти не можна, а ухильне чи розбіжне ставлення до цієї справи такої установи, як конгрес, незмірно пошкодило б доброму поступу ідеї й практики української державности в очах і своїх людей, і чужих. А час зараз гострий, справа наша висувається подіями на порядок міжнароднього дня, може стати негайною, і виходити на люде ми на сьогодні не сміємо инакше, як об'єднані та дисципліновані. Коли конгрес, то повинен він бути старанно підготований, одній ідеї та одній тактиці підпорядкований. Тільки тоді він може бути корисним і доцільним.

А в тім це добре, що над цим питанням повстала дискусія, бо викликає вона багато думок, бо вентилує вона політичне повітря, яке в обставинах еміграції та країв подекуди дуже застоюлося.

М. Славієвскій.

Літературні спостереження

XXXV

Періодична література наша перебуває зараз тяжку хворобу. Може, як ще ніколи досі. Видань багато, більше, ніж дозволяє наша матеріальна спроможність, і більше, ніж вимагає скрайня необхід-

ність, а між ними, власне, жадного загально-літературного. Все, що виходить, є політичні органи, зміст їхній виключно політично-публіцистичний, і навіть ті місячники, які, починаючи виходити, обіцяли давати загально-літературне читання, перетворилися у політичні органи.

Авже-ж я не заперечую важливості політичної преси. Вона ясна, заперечувати її не можна, а доводити не треба. Та я маю говорити не про неї, а про цілковитий брак у нас видань загально-літературного характеру. Це остільки ненормальне та шкідливе явище, що треба гарешті звернути на нього увагу. Брак їх неминуче спричиняється до пониження громадського рівня. Не можна задовольняти духовного попиту суспільства самими політичними темами та ще освітленими найчастіше поверховими або демагогічними статтями. Потреби та запитання читачів таки ширші од тем, що вони зачіпають, і література не повинна залишати ті запитання без відповіді.

Ненормальний стан нашої біжучої літератури виявляється одночасно і у тім, що редакції наших, ніби загально-літературних, видань раз-у-раз бідкаються на байдужість громадянства, на брак передплатників, на залежності, які передплатники ухиляються сплачувати, а од читачів чуємо постійно скарги на занепад нашого письменства, на брак талановитих річей, на нецікавість, нездарність, випадковість змісту місячників та тижневиків, на те, що й читати в них немає чого. І ці скарги свої читач підкреслює одмовленням від передплати.

Утворюється «*circulus viciosus*», для порятунку з якого редакції обирають шлях ощадності, скорочують розміри своїх видань, друкують лише безгонорарові речі.

Зменшення розмірів видань, згідно з сучасними настроями, падає насамперед на красне письменство. Його сливе зовсім викидають із сторінок періодичних видань. Як-що зрідка і надрукують якийсь оповідання, то лише для одчипного читачеві, не дбаючи про його якість, аби щось було, та аби було воно найкоротше, а як часом друкують щось більше, розтягають друкування на рік, так що губиться цілосне вражіння твору. Хіба лише трохи обережніше поводяться й з науковим відділом, але, щоб визволитися від видатків на гонорари, друкують випадково та без системи набрані, по вельми спеціальним, вузьким, для загалу читачів не цікавим питанням статті, яких ніхто не читає.

В наслідок ощадності і в органах, які починалися з наміром бути загально-літературними, залишаються до читання майже самі публіцистичні статті, і не диво, що читач, натикаючися по всіх виданнях на обмежену кількість тих самих питань та думок, нудиться нашою пресою та не хоче ні її читати, ні передплачувати.

Виключення красного письменства з сторінок загально-літературних видань треба вважати особливо шкідливим. Значіння його для емоціональних відчущань читачів та для задоволення їхнього потягу до краси само по собі є великою вартістю, якою не можна легковажити. Вона утоншує та ушляхетнює читача, а йому самому дає ве-

лике задоволення. Навіть первісна людина відчуває потребу поезії, казки і т. д., і дивно бачити, як наша сучасна інтелігенція з легкою душею хоче задовольняти свої духовні потреби самим обговоренням ділових справ, і то далеко не всіх, а лише певної їх частини. Роль емоцій і в особистій психиці, і у суспільнім житті завелика, щоб можна було безкарно про їх не дбати.

Красне письменство може бути вельми многобічним, захоплювати великий обсяг явищ, і насамперед явищ психології — і особистої, і суспільної, освідомлення яких так потрібно для правдивої орієнтації і в справах особистого життя, і в справах громадських. Наукове дослідження, може, виразніше сформулює прикмети та вдачу того чи іншого психологічного явища, та ніколи не дасть читачеві тієї яскравості відчуття, а через його і здатности до передчування та передбачення, які може дати талановитий вірш або оповідання. Для великої більшості читачів красне письменство є чинником найбільше здатним здіймати в них енергію думання.

Брак його в сучасній літературі, природне, зменшує кількість письменників цього фаху, позбавляє їх можливости взаємно ділитися враженнями, взаємно впливати на розвій техніки, зменшує потяг до кращого виконання, що викликає в письменників бажання перевищити інших. А все те затримає та знизить не лише сучасний рівень літератури, бо через те тимчасове припинення розвитку, залишившись з ослабленою традицією та технікою, письменство наше ще довго не буде в силі досягти того, чого могло б досягти за нормальних умов поступу.

Зовсім не можна вважати, ніби для розвитку у громадянстві політичної свідомости досить публіцистичних статей, а для досягнення політичних завдань потрібні лише фізична сила та дипломатичні заходи. Зріст рівня культури не менше для того необхідний. Із здвигом культури зростає у громадянстві здатність орієнтуватися у політичних обставинах, здатність досягти та забезпечити і надалі політичне становище. Культура збільшує в людях тяму обстоювати інтереси свої та свого народу. З другого боку, і весь світ загалом, і навіть народи-супротивники, навіть вороги-переможці не однаково ставляться до прав народів культурних і некультурних. Ціла низка малих європейських народів зберігають свою незалежність серед великих імперіялістичних держав в значній мірі завдяки своїй культурі. Старий Рим, скоривши стільки народів, романізував Галію та Іберію, але сам піддався впливу переможеної Греції. Англійці винищили тасманійців та індіців Північної Америки, та не змогли зробити того з людністю азійської Індії, а переможеним у війні бурам мусіли дати найширшу автономію.

Нарешті серед тієї частини суспільства, що хоче читати й тягнеться до книги, більшість читає майже тільки твори красного письменства і воно має більше читачів та ширший вплив.

Зазначене звуження змісту загально-літературних видань відбивається зле і на їхньому матеріальному стані. Мало передплатників, бо ма-

ло читачів. Мало читачів, бо видання не дає їм задовольняючого їхні запити читання. Єдиний можливий спосіб збільшити передплату — це дати читачам більше та цікавіше до читання. Не можна припустити, щоб українська людність усіх країн, що по-за межами СРСР, не спромоглася забезпечити існування хоч єдиного не політичного, а загально-літературного видання, як що воно даватиме добру лектуру. Таке видання може рахувати на передплатників усіх напрямків. Вигода, якої органи політичні не можуть мати, бо, як партійні, все спираються на передплату лише своїх однодумців.

Та наші загально-літературні видання звичайно шукали порятунку в ощадності, у зменшенні свого розміру та у друкуванні безгонорарових річей. Це шлях, що неминуче веде до зубожіння змісту видання, до все меншої його цікавості, а відтак і до економічного занепаду. Про скорочення розміру не треба й доводити, що воно зменшує інтерес читача до видання, особливо, коли, завдяки йому, видання з загально-літературного обертається на політичне, яких і без того маємо досить.

Що-до безгонорарового матеріалу, то до війни і революції, поки в нас малося більше людей забезпечених — хто майном, хто добрими заробітками з удержання або-що, траплялися іноді талановиті письменники, які не потребували і не вимагали оплачування своїх творів. Тепер це річ майже виключена. Забезпечених людей залишилося дуже мало, а й їм, щоб втриматися у такому становищі, треба так працювати, що в них не вистане часу на літературну роботу.

Ця робота не є ні забавкою, ні розвагою. Справді вартій літературний твір не можна писати з маху та прихватцем. Це вимагає часу, досвіду та уважного оброблення. Найвидатніші письменники перероблювали та переписували свої твори по кільки разів. Тільки постійним думанням та досвідом виробляються письменницькі здатності та хист, а людина, що мусить зробляти чим иншим, не знайде вже часу для літературної творчості. Тому тепер безгонорарові речі дають до видань або новачки або графомани, і наші видання заповнюють свої загально-літературні відділи необробленими та не гаразд обміркованими розвідками, віршами і оповіданнями, розміром здебільшого на 1-2 сторінки.

Думаю, що видання, яке поставилося б до справи инакше та мало б змогу з рік давати лише кращі, щойно обрані речі, зробило б собі за той рік репутацію та мало б досить передплатників, щоб не загинути через брак коштів.

Існування такого видання є ділом великої громадської ваги. Воно могло б і зняти рівень сучасної нашої літератури, а що має ще більше значіння, утворити літературну традицію та ґрунт для дальшого розвою письменства. А як-що на таке видання не вистане у нас коштів, варто було б улаштувати хоч що-трьохмісячне видання, або видання неперіодичних збірників виключно з віршів, белетристичних творів та наукових розвідок, але обов'язково на теми ширші та за-

гально цікаві, збірників, що виходили б в міру зібрання добре обраного матеріалу у неозначені терміни, але завжди з тим самим назвиськом.

Давалиі.

Стефан Пішон

(1857-1933)

На керовничих державних становищах появляються часто люде, що їх політичні успіхі, роздуті умілою рекламою, здавалося б, забезпечують їм нестерельну славу. Але існує тако-ж тип працівників тих, що чесно виконують покладені на них обов'язки, нехтують блефом і рекламою, та своєю сумлінною працею приготавляють для майбутніх легкодухів твердий ґрунт під ногами.

Значно легше, наприклад, бути міністром закордонних справ після такого солідного працівника, який зумів всюди створити атмосферу поваги до своєї батьківщини та унормувати адміністрацію централі і закордонних представництв згідно з вказівками минулого і потребами сучасного. Значно легше після такого попередника йти з усмішкою на устах та голосними, хоч часто порожніми, фразами на конференції та асамблеї. Одначе часто заслуги таких дійсних будівників забуваються, а пам'ять про них зникає у тіні штучних апотеозів їх «блискучих» сучасників.

Недавно часописи принесли звістку про смерть Стефана Пішона, бувшого французького міністра справ закордонних, якого за останні роки були трохи збули, бо, занедужавши, він відійшов од активної політики. Це був якраз представник старої випробованої традиції, солідної французької дипломатії.

Нагадав він про себе своєю смертю. Що-денні паризькі часописи згадали про нього коротко, і то не стільки як про міністра, що дійсно керував заграничною політикою Франції, а тільки як співробітника Клемансо, залишаючи його у велитенській тіні старого «Тигра» — переможця. Опінія зробила з С. Пішона лише сумлінного урядовця.

Одначе нам, українцям, слід про нього не тільки на хвилину згадати, але й добре його пам'ятати. Слід би було, щоби хтось з наших дослідників присвятив йому більшу працю і представив його відношення до українського питання підчас війни і мирової конференції. Разом з тим слід би було у детальному життеписі виявити логичний зв'язок між поглядами Пішона на свої обов'язки міністра-фахівця і його трактуванням ролі України на політичній сцені.

Стефан Пішон народився у 1857 році в Арн (Кот д'Ор); скінчив лицей у Безансоні і, маючи 20 років, переїхав до Парижу на лікарські студії. Одначе дуже швидко кинувся він у журналізм і політику, що заставило його перервати науку.

У 1885 році був він вибраний членом муніципальної ради, а у 1889 депутатом від 14-ої округи міста Парижа. У ті часи належав він до лівого крила радикально-соціалістичної партії і був одним з ближчих співробітників в «Justice».

Вісім років перебування у палаті депутатів та перемога сторонників буланжізму на виборах 1893 року, здається, розхолодили Пішона до партійної політики і вилікували його з крайнє лівих ілюзій.

Пішон вступає на дипломатичну службу і хоч досі не був фаховим дипломатом, став ним дуже швидко, і міністр Рібо призначив його послом до Гаїті, звідки він переїхав до Бразилії, потім до Пекіну, де перебув боксерську революцію, врешті до Тунісу, як генеральний резидент, де, крім дипломатичних обов'язків, упали на нього і тяжкі адміністративні завдання.

У 1906 році вибраний сенатором від департаменту Жюра, Пішон дуже швидко стає міністром справ закордонних у першому кабінеті Клемансо і з того часу, хоч не раз прийшлося йому терпіти від свого старого друга докучливі докори та витримувати його нервові кризи, Пішон не зрадив його приятні, і коли у 1917 році Клемансо був знову покликаний до влади, він те-ж повернувся на Орсейське побережжя, яке був залишив у 1913 році, після співпраці у чотирьох урядах Клемансо, Бріяна і Барту.

І так перейде його ім'я у пам'ять нащадків не як палкого демократа, що навіть комунарам 1871 року хотів ставити пам'ятник, а як патріота, що виробився сам на фахового дипломата, на міністра теоретика, який співробітничав з Делькасе в його націоналістичній політиці і належав до кабінету перемоги, що довів до Версальського миру 1920 року.

В якості міністра закордонних справ від 1917 до 1920 р., Стефан Пішон був примушений займатися і Україною, — новою державою, що повстала у наслідок розпаду царської Росії. І ця чесна людина, для якої дипломатія не була синонімом крутійства і фальшу, а лише стеженням за інтересами своєї держави згідно з поняттями права та традиціями, взяла на себе ініціативу визнання незалежності Української Держави.

На його думку, яку він і в палаті, і в розмовах не раз висловлював одверто, Франція, що завжди допомагала поневоленим народам, не може нехтувати визвольними змаганнями українського народу і мусить одночасно забезпечити свої інтереси, зв'язані з Україною. Тому-то і одним з перших його чинів, коли він став у 1917 році міністром, був телеграфний наказ про призначення генерала Табуї високим комісаром в Україні і дипломатичним представником Франції при уряді незалежної України.

Становище своє приходилося йому захищати і проти інтриг наших російських ворогів, з якими він мусів заховувати стосунки і в палаті, і підчас Мирової конференції, коли він не ховав своїх симпатій до української справи і свого відношення до української делегації.

У 1920 р. Стефан Пішон, перевтомлений своєю ретельною працею, захворів і мусів одійти на спочинок; у 1924 р. не відновив він уже своєї кандидатури до сенату і провів останні роки у повному віддаленні від політичного життя.

А коли 18-го вересня с. р. прийшла смерть і його тіло перевезли на кладовище Пер Ляшез, до всіх висловів симпатії для цієї людини, що, хоч не мала генія Талейрана чи широких горизонтів Делькасе, але була глибоко перейнята традицією французької дипломатії, сплучивши зрозуміння прав і потреб Франції, вимог її зовнішнього престижу, з невтомною працею і шляхетними і повними куртуазії методами, — додаймо і нашу згадку і захваймо про нього вічну пам'ять.

Кв. Т. К.

Голод в Україні та Ліга Націй

(Тут із Женев.)

В цей грізний для України час, коли загрозне саме фізичне існування нації, коли сūмом глибоким огорнуті всі серця українські, і уряд УНР, і українське громадянство, розкидане по цілій земній кулі, виявило незвиклу для нас одностунність, мужність і енергію. Ми не zostалися пасивними глядачами вмрання наших братів, а з усією силою виявили наш протест, заклик до світу, і наш голос був почутний: хвиля співчуття пронеслася по всім країнам і докотилася до нинішнього центру міжнародного життя — Женеві.

Перед відкриттям річних загальних зборів Ліги Націй, асамблеї, завжди в Женеві та ближчих швейцарських містах поперед відбуваються різні міжнародні конгреси, які часом провадяться і паралельно з асамблеєю. Все це необхідні, так мовити, сателіти Ліги Націй. І спершу серед них розпочалася українська акція в справі голоду.

Хронологічно розпочалася вона в Берні під час конгресу мншостей, де в імні українських делегатів промовляла пані поселка Мілна Рудницька, що досягла відповідної резолюції з висловом симпатії голодній Україні та бажання її допомагати. Про це вже писалося в «Тризубі».

Ми зупинимося докладніше на конгресі військових інвалідів та рішених міжнародних жіночих організацій.

СИМАК та резолюції в справі України.

На річному конгресі міжнародної конференції бувших комбатантів, представники Спілки українських інвалідів завжди брали активну участь. На чолі делегації постійно стояв проф. Р. Смаль-Стоцький. Але нині, з огляду на те, що конгрес відбувався у Женеві, Спілка Укр. Інвалідів звернулася через свого постійного делегата до проф. Шульгина з проханням на цю сесію обняти головування в делегації, до якої запрошено було тако-ж п. Миколу Ливицького, що стало, як представник Головної Еміграційної Ради, перебуває у Женеві.

СИМАК велика і впливова організація. За цими делегатами, часом тяжко покаліченими (були і безногі, і безрукі, і сліпі) стоять мільйони добре організованих був. комбатантів, які і у себе, в своїх країнах, і в міжнародному житті відіграють поважну роллю: до голосу їх всі прислухаються. Але цей рік конференція була менш людною: вийшли всі делегати від Німеччини, бо товариства, які вони репрезентували, були розіпані новим урядом, а самі колишні делегати, як демократи, посажені до

в'язниць. Центром життя СІАМАК'у були дотепер розмови по-між французами та німцями, чого тепер бути не могло. Все-ж пропозиції були конгресові цікаві доклади про розброснені, про сучасну міжнародну політику, про стан економічний, соціальний, про професійні інтереси комбатантів, про виховання молоді.

Українська делегація внесла резолюцію в справі голоду, до якої голова СІАМАК'у п. Брандешіш (Австрія) дуже прихильно поставився, так само як і президія самого конгресу, і особливо заступник голови п. Делюш, наш давній приятель, генеральний секретарь тої самої федерації французьких комбатантів, до якої входить наше Т-во б. Вояків Армії УНР у Франції, на чолі з ген. О. Удовиченком.

Редакційна комісія розглянула проєкт резолюції і вирішила, що властиво справа голоду, як справа гуманітарна дуже широкого масштабу, виходить по-за межі компетенції СІАМАК'у, але з огляду на надзвичайний характер справи вирішено було просити комітет організації українську резолюцію передати до Ліги Націй.

У зв'язку з цим в «Журналь де Женев» з'явилася таке повідомлення: «Редакційна комісія IX асамблеї СІАМАК'у, одержавши проєкт резолюції в справі голоду в Україні, вирішила просити комітет СІАМАК'у представити цю резолюцію Лізі Націй. В цій резолюції згадується за страшні вістки про голод в Україні, згідно яким сотні тисяч людей гинуть від голоду. Такі новини підтверджуються кореспондентами європейських газет і великою кількістю приватних листів, що приходять з України, так само, як приватними людьми, що над'їзять з України. Разом з тим совітська влада не визнає самого існування голоду та вивозить хліб закордон у величезній кількості. Стоючи перед таким трагічним протиріччям, людське сумління вимагає вияснення дійсного стану речей в Україні, що може зробити тільки міжнародна комісія, яка мала б поїхати в Україну. Саме Ліга Націй, згідно резолюції, могла б вижити необхідних заходів, щоб утворити таку комісію.»

Ця резолюція, дійсно, на другий день була передана голові Ради Ліги Націй п. Мовінгелю. Перед закриттям конгресу СІАМАК'у проф. Шувльгін забрав слово, щоб прилюдно подякувати комітет організації в імені українських інвалідів за моральну підтримку голодної України. Намалювавши в стислих реченнях картину голоду, його причину, оповівши, як вимірають цілі села, промовець закінчив так:

«Коли ми бачимо перед собою тяжко понівечених війною людей, мимо волі схилиємося ми перед ними, і вони яскраво нагадують всім нам страхіття війни. Нехай же про те саме говорить нам і присутність тут представників тої країни, яка завдяки великій війні, і особливо завдяки тій війні, що була їй накинута з півночі Москвою, опинилася під страшною окупацією, а нині в стані нечуваної в світі катастрофи. Нехай присутність тут представників України нагадує вам постійно, що для справжнього миру потрібно зробити ще багато зусиль, і що справедливість, на жаль, ще не панує на світі».

Конференція вислухала цю промову не дивлячися на пізній час з безспречним співчуттям і увагою.

Так відбулася друга стадія голодної акції у Женеві. Одночасно в Женеві міжнародні організації жіночі, завдяки пані Рудницькій, внесли резолюцію в справі голоду, і своїми рішучими заходами перед Головою Ради Ліги Націй багато сприяли його прекрасному виступу в Раді Ліги Націй.

Спільні виступи українські.

В Женеві, в хвилину відкриття асамблеї Ліги Націй, з'їхалися представники уряду УНР і Головної Еміграційної Ради, українські парламентарії з Галичини та Буковини, що репрезентували Львівський та Чернівецький комітети допомоги Україні. Між цими делегаціями відразу встановилося повне порозуміння і запало рішення додержуватися в своїй

акції повної єдності. Спершу був навіть проєкт подати одну заяву, яку всі разом мали б і підписати, але з огляду на деякі технічні труднощі, з цим зв'язані, вирішили, що одна з делегацій подає першу заяву, а другі до неї в своїх окремих заявах цілковито приєднаються.

Таким чином, 25 вересня галицькі посли пані Рудницька та п. Пеленський, як представники Львівського комітету допомоги голодній Україні, подали меморандум, до якого того-ж дня цілковито і без застережень прилучився міністр Шульгин, і то як в своїй якості представника уряду, так і в якості голови Т-ва Прихильників Ліги Націй та Головної Еміграційної Ради. Виявилось, що комітети допомоги Україні в Празі і Брюсселю передоручили свої мандати п. Троцькому, що те-ж стало мешкає в Женеві, і що приїхав тако-ж до Женеви представник так званого «Європейського Об'єднання».

Щоб довести максимум своєї солідарності в справі голоду, проф. Шульгин, в своєму листі, згадавши присутність в Женеві представників всіх цих організацій, заявив, що в справі голоду він солідаризується і з їх акцією, оскільки вони домагаються допомоги Україні перед Лігою Націй.

Разом з тим і представники Буковини, сенатор Залозецький та посол Сербинюк, що мусіли вже виїхати з Женеви, прислали п. Мовінкелю телеграми, якими те-ж цілковито прилучилися до цих виступів. Ці три акти п. Мовінкель роздав всім членам Ради Ліги Націй. Таким чином українці виявили незвичку донині солідарність, яка зробила безперечно велике враження в Женеві і була головною причиною того, що сам Голова Ради Ліги Націй так гаряче і без застережень став на чолі акції допомоги Україні.

Далі до п. Мовінкеля стали надходити телеграми і листи з цілого світу: прислав телеграму митрополит Шентицький, надійшли депеші від американських українців. Прислав мемуар п. міністр Токаржевський-Караневич з Парижу в імені міжнародного комітету допомоги, що там організується.

Проф. Шульгин і всі українські делегати енергійно переводили свою акцію серед делегатів Ліги Націй і преси, але треба особливо відмітити зусилля пані Мілени Рудницької, що особисто вплинула на п. Мовінкеля і притягла до співпраці впливові, що-до справ гуманітарних, жіночі організації.

В імені уряду УНР проф. Шульгин передав тако-ж ще другого листа, адресованого до голови асамблеї Ліги Націй п. Вотера (Південна Африка) та подав при листі, як прилогу, черговий бюлетень Українського Пресового Бюро в Парижі, присвячений виключно голоду, та лондонський мемуар уряду УНР. Ці-ж документи при особистих листах були розіслані делегацією УНР всім членам Ліги Націй, які таким чином одержали вичерпуючі інформації про становище в Україні.

Тим часом довідалися українські представники, що совітські агенти зачали енергійну контр-акцію, розсилаючи статистичні діаграми про «розцвіт» України. У відповідь на ці заходи проф. Шульгин подав короткого листа п. Мовінкелю, саме за кілька годин до історичного для українців засідання Ради Ліги Націй.

В цьому листі, згадуючи про зазначені діаграми, представник уряду УНР заявляє: 1. що українці ніколи не говорили, що врожай є дуже злий, вони тільки заявляли, що вивіз хліба, взятого силою у населення, засуджує Україну на катастрофічний голод, 2. що статистика робиться в СССР саме урядом, який українці обвинувачують в тому, що він хоче замучити голодом їх країну; 3. коли совітський уряд щиро хоче заспокоїти людське сумління, зворушене страшними вістками з України, нехай він прислається до прохання, щоб до краю було післано міжнародну комісію.

Треба тако-ж відмітити, що представники Львівського комітету допомоги голодній Україні пані Рудницька та п. Пеленський побували в Офісі Нансена у п. майора Джонсона разом з проф. Шульгиним та п. Лівіцьким. На цій спільній конференції з'ясовано було питання про можливість допомоги новим збігцям з України, про що саме й прохали представники Львівського комітету. Проф. Шульгин цілком підтримував в імені Головної Ради це домагання. Не виключено, що цією справою Офіс займеться в ближчому часі і піде в приєднанні місця свого представника, щоб на місці з'ясувати кількість нових збігців і їх становище.

Шляхетний виступ п. Мовінкеля.

П. Мовінкель, черговий голова Ради Ліги Націй, є тою особою, що навіки мусить дістати признання цілої України. Він є головою ради міністрів і міністром закордонних справ Норвегії. Ознайомившись з усіма матеріалами в справі голоду, він глибоко переживав стражданням українського народу. За кілька днів він частіше його мандат, як голова Ради Ліги Націй і як член її, бо на місце Норвегії мають вибрати іншу державу. Отже п. Мовінкель заявив своїм колегам і пресі, що цей акт — виступ на оборону голодної України — є останнім його актом, як голови Ради, і він його за всяку ціну виконає. Великі труднощі повстали перед благородним норвежцем.

Генеральний секретар Ліги Націй, що має рішучий вплив на весь хід праці Женевської установи, рішуче заявив, що справа голоду в Україні з формальних причин поставлена на Раді бути не може, бо СРСР не входить до складу Ліги Націй.

Тоді п. Мовінкель заявив, що, по свінченні офіційного засідання, 29 вересня він закликає своїх колег на нараду і там перед ними поставити справу.

Засідання не було звичайно, таємним, але таємні засідання найбільше всіх цікавлять, і де-що все-ж про ці збори стало всім відомим у Женеві.

Засідання, на якому присутні були всі члени Ради Ліги Націй, се-то представники чотирнадцяти найважливіших держав, тяглося не менше години і було дуже гарячим. Ті, що знають добре Женевські порядки, говорять, що справу голоду в Україні обміршовували так, як саму найважливішу справу, що повстає перед Лігою Націй.

Відомо, що, не заперечуючи по суті п. Мовінкелью, члени Ради не бачили практичного виходу з становища, робили формальні заперечення що-до можливості офіційного виступу Ліги Націй. Де-хто з делегатів, як передають, особливо підтримав п. Мовінкеля. Називають делегатів Ірландії, Німеччини та Іспанії. Сам п. Мовінкель чотири рази брав слово. Він говорив в імені цілої свого народу, він заявляв, що його маленький і бідний народ готовий іти на найбільші жертви, щоб допомогти нещасній Україні. Закликав до того і великі народи.

Зрештою вирішили звернутися до Міжнародного Червоного Хреста. Де-хто говорив, що треба українцям порадити звернутися самим до цієї гуманітарної установи (наче-то ми цього не робимо!), але і тут п. Мовінкель заявив, що це він вважає за свій обов'язок, як Голови Ради Ліги Націй, і що він сам піде до Міжнародного Комітету Червоного Хреста.

Відомий співробітник французької газети «Le Matin» п. Анрі де Кораб правильно говорить в своєму звіті, що все-ж 76-та сесія Ради Ліги Націй факт голоду в Україні ствердила. Все-ж справа наша хоч на годину стала центром світової уваги.

Чи дасть цей акт п. Мовінкеля реальні наслідки? Великих надій на це ми не покладаємо. Але ефект моральний є колосальним і безперечним.

Ім'я п. Мовінкеля стане одним з наймильших українському серцю. Так само глибока симпатія назавжди буде в'язати Україну й Норвегію.

В біді пізнаємо друзів.

Ці події дають те-ж великий доказ тому, яке колосальне значіння має єдність української нації. В перший раз за часи окупації України совітською Москвою галицьке громадянство широко й енергійно виступило перед міжнародними чинниками в оборону Великої України. Цей факт ми з приємністю одмічаємо. Що-ж до уряду УНР та нашої організованої політичної еміграції, то для них ці виступи були тільки новим етапом в їх боротьбі за право, за волю, за саме життя українського народу.

Женева.

До українських виступів у справі голоду

В додаток до наведеного в попередньому числі «Тризуба» листа представника Уряду УНР в справі голоду в Україні, подаємо ще одного листа п. проф. О. Шульгина і листи представників Українського Центрального Комітету Допомоги Голодуючій Україні у Львові, та голови комітету Міжнародного Об'єднання Жіночих Організацій.

Женева. 25 вересня 1933 року.

Пого Ексселенції Панові Мовінкелю,

Голові Ради Ліги Націй.

Женева.

Пане Голово!

Від 1920 року я обороняв перед Лігою Націй, яко представник Уряду Української Народньої Республіки, що в 1921 році впадала жертвою московської агресії, політичні інтереси, часом дуже говазані, межі України. На цей раз маю шану звернутися до Вашої Ексселенції для захисту справи, яка є по-над всякою політикою. Це справа велика, яка торкається людського сумління: в час повного миру сотні тисяч, навіть мільйони людей мруть од голоду, тяжко страждають без всякої допомоги майже в центрі Європи. Загрожим є навіть саме існування великої нації.

Нарід наш у жалобі. Всі українці, всі наші організації, що знаходяться по-за межами ССРСР, одногласно просять Лігу Націй підійняти свій голос, щоби врятувати наш народ.

Тут саме в Женеві, українських представників з'їхалося багато, щоби своєю присутністю і своїми закликами засвідчити свою солідарність у справі, що я її підіймаю. Делегати українських комітетів допомоги голодним, які створено у Львові, в Чернівцях (Буковина), в Празі і в Брюсселі, товариство емігрантів, що зветься «Європейське Об'єднання», — сподучили свої зусилля в Женеві в цей трагічний момент для України, щоби захищати перед Лігою Націй справу голоду в Україні.

Я знаю, що українські депутати в польському парламенті, які представляють комітет допомоги голодуючим у Львові, представили Вашій Ексселенції сьогодні-ж меморандум, з текстом якого вони ласкаво мене ознайомили. Я приєднуюся цілковито до цього меморандума і приєдную й ті організації, на чолі яких я стою: Головному Українському Еміграційному Раді (федерацію центральних організацій українських емігрантів, що знаходяться в Бельгії, Болгарії, Франції, Люксембурзі, Польщі, Румунії, Чехословаччині, Туреччині та в Югославії) й Українському Асоціямю для Ліги Націй. Отже солідарність нашої акції для врятування України від голоду є абсолютною.

На кінці цього листа дозвольте мені. Ексселенціє, просити Вас зробити все можливе, щоби підняти на Раді Ліги Націй болюче питання про голод в Україні, яке я прокृतю представити так само і Асамблеї, подаючи одвертого листа її Голові.

Прійміть, Пане Голово, і т. д.

О . Ш у л ь г и н .

* * *

Женева, 25 вересня 1933 року.

Його Ексселенції панові міністрові Мовінсклеві,
Голові Ради Ліги Націй.

Ексселенціє!

Нижче підписані представники Українського Центрального Комітету Допомоги совітській Україні звертається до вас з гарячим проханням не одмовити в ласці поставити питання голоду, що лютує в совітській Україні, перед Лігою Націй, щоби остання організувала міжнародно акцію на користь українського населення, яке вимірає з голоду.

Факти голоду є незаперечними, не дивлячися на зусилля, що совітський уряд вживав, щоби прикрити правдиву дійсність, заперечити існування цієї справжньої катастрофи, спричиненої голодом. Цей факт підтверджується тисячами листів, які ми отримусмо від наших земляків з того боку совітського кордону, свідченнями сотень українських біженців, свідченнями, складеними як акти офіційні, свідченнями і сторонніх нейтральних осіб, головним чином чужинських журналістів, яким вдалося не дивлячися на заборону совітських влад, побувати на українській території, на якій лютує голод.

Відомі і шановні імена, як Його Еміненція Кардинал Інїср у Відні, імена українських греко-католицьких єпископів на чолі з Його Еміненцією Митрополитом графом Шептицьким, так само стверджують, що катастрофічний голод, якому подібного не було ще в історії, є дійсним фактом.

Ми не маємо наміру комплікувати міжнародно акцію політичними міркуваннями і не будемо ми говорити про ті причини, які довели Україну до цієї страшної катастрофи; ці причини відомі цілому світові. Не є секретом, що Україна, країна, обдарована природою великими багатствами, попала у такий нещасний стан через руйнуючу економічну політику совітів. Мишаючи на боці міркування політичної економії цього винищення України, ми апелюємо до Ліги Націй, щоби остання прийшла з допомогою голодуючим, бо ця допомога — це справа людської солідарності.

Ми маємо повне довір'я до Ліги Націй, — яка вже колись в інші роки давала свою допомогу в подібних випадках, — що вона і тепер організує акцію, щоби прийти з допомогою нещасному населенню, переборе всі труднощі та примусить совітський уряд прийняти міжнародно допомогу.

Українці із Заходу, що знаходяться по-за межами совітів, як тако-ж і українці — горожане Канади та Сполучених Штатів Америки, готові дати до розпорядимості їхніх роєдних братів дзерно та інші припаси, як що Ліга Націй дасть змогу відправити їх на совітську Україну та організувати розподіл під міжнародним контролем.

Нижче підписані приїхали до Женеви, як делегати Центрального Українського Допомогового Комітету Голодуючій Україні, комітету, організованого в столиці Західної України у Львові, — щоби поробити необхідні заходи перед Лігою Націй.

Комітет складається з парламентарних представників Західньо-України в польському парламенті, з 36 центральних організацій — культурних, економічних і гуманітарних, по-між якими знаходяться організації емігрантів з совітської України. Український Допомоговий Комітет, організований на румунських частинах України з осідком в Чернівцях працює в повному контакті з нами, так само як і інші комітети, що повстали в різних частинах Європи й Америки.

За Центральний Український Комітет Допомоги Голодуюч Україні:

Депутатка Мілена Рудницька, голова-заступниця Центр. Ком.
Депутат Зенон Пеленський, секретарь Центр. Ком.

* * *

Об'єднаний Комітет Жіночих Міжнародних Організацій.

Члени організації:

Світовий Жіночий Союз Трезості,
Міжнародна Жіноча Рада,
Світовий Союз Молодих Жінок Християнок,
Міжнародний Союз Рівноправ'я Жінок,
Міжнародна Ліга Мира і Свободи,
Світовий Союз Жінок для міжнародної згоди,
Міжнародна Федерація Жінок з вищою освітою,
Міжнародний Союз Рівноправ'я,
Міжнародна Федерація Жінок Судей, Адвокатів і инш. професій,
Соціалний і Політичний Союз св. Джона.

26 вересня 1933 р.

Його Екселенції п. Мовінкелеві,
Голові Ради Ліги Націй.

Ваша Екселенція!

В імені вищезазначеного Комітету міжнародних жіночих організацій дозволяю собі подати до відома Ради Ліги Націй відомості про жахливе становище захваченого голодом населення совітської України.

Не раз Ліга Націй оказувала великі послуги людськості, й ми прохасмо Вашу Екселенцію, як Голову Ради, передати Раді про необхідність для Ліги Націй розпочати акцію в тій формі, яку вона вважати буде за найліпшу.

Комітет був однодушним в своєму рішенні апелювати до Вас.

В імені Комітету прохаю прийняти задоволення й т. д.

Міс Корбет Ешбай,
голова одной із організацій I.A.W.S.E.C.

Виглядає так, що на Україні панує дуже серйозний голод. Тяжко одержати дозвіл побувати в Україні. Однак мешканці України втікають звідти у великій кількості, не дивлячися на всі зусилля прикордонної охорони,—що була недавно знову посилена,—заборонити цьому.

В минулому році був голод в Україні. Наслідком цього було те, що населення, призначене на цей рік, було з'їджене, і не дивлячися на це—населення так ослабло фізично, що воно не було в стані обробити землю в належний спосіб, і в цьому році голод є значно гіршим. Був одданий на-

каз, згідно з яким Україна має поставити незалежно од збору врожаю ту саму кількість дзерна. Були послані війська для охорони врожаю і недопущення голодних селян красти для їжи напівзріле збіжжя. Там не було й не буде повстань, бо селяне занадто слабкі, щоб організуватися.

Слідуючі числа дають деяку уяву про розмір нещастя:

В селі Заливанщина (центральна Україна) вмерло 2.000 мешканців з загальної кількості населення в 3.500 душ. В селі Куманівка з загальної кількості населення в 3.000 душ вмерло 1.200. Ці числа можуть бути збільшені до безмежності. Людоїдство є звичайним явищем у всіх частинах України, й одчай є таким, що люде, не думаючи про наслідки свого листування, одверто посилають листи закордон, описуючи становище країни й звиваючи за допомогою.

Найліпшим доказом, що становище є дісно тяжким, свідчать заклики про допомогу, зроблені українцями, що мешкають в інших країнах:

1. Відозва греко-католицької церкви в польській Україні, підписана мигрополитом і єпископами.

2. Відозва Українського Комітету Допомоги Голодуючим в Україні й Кубані (Брюссель).

3. З'єднаний допомогивий комітет в Німеччині, що складається з Червоного Хреста, римо-католиків, лютеран, менонитів і інших, та висупає під назвою «Brueder in Not» (браття в нужді).

З життя й політики.

— Всеукраїнський національний конгрес, як абстрактна ідея. — Можливість реалізації ідеї в теперішній час. — Передумова. — Організація підготовки.

На протязі ферій в пресі і в українських громадських колах як в краю, так і на емігранції, висунуто думку про необхідність скликання всеукраїнського національного конгресу. Треба констатувати, що ця ідея викликала чимало заінтересування серед найширших українських кол і жваво обговорюється в усіх українських громадських осередках. Набрала вона вже такого розголосу і значіння, що мимо неї не вілно пройти обсерваторові найого громадського життя.

Тим то в цьому огляді подаємо ряд уваг і заміток, які викликає у нас ця ідея. Вони не претендують на викінченість і на остаточне формулювання позицій. Думаємо, що на тому етапі, на якому знаходиться й дискусія, й організаційні заходи що-до конгресу, не загальом було б і неможливим і передчасним.

* * *

Спинимося з самого початку на самій ідеї всеукраїнського національного конгресу, як на загальній абстрактній концепції. Навряд чи можна знайти якісь аргументи чи заводи проти цієї ідеї, як такої. Українська нація на своїй національній території поділена рядом державних кордонів, до того ці кордони проходять так, що найзначніша частина нації знаходиться в межах такої своєрідної по своїй господарській і політичній структурі держави, як СССР: українська нація має численну політичну еміграцію, посідає значні колоніяльні осередки в Сполучених Державах, Канаді, Зеленому Килині. Вже самі ці причини географічно-політичного порядку ведуть до того, що в шляхах, якими йде наша національна політика, — нема єдності, нема єдиного загально-визнаного національного авторитету й проводу. До цих самих наслідків веде так само ряд при-

чин, які впливають з обставин нашого давнього і недавнього минулого. Знайти вихід з теперішнього сумного становища, витворити єдність в національній політиці і акції, змобілізувавши для цієї мети всі активні сили нації — в цьому полягає концепція всеукраїнського національного конгресу.

Чи можна мати явісь заперечення проти самої ідеї? Вона може виходити од тих груп, які вважають, що лише вони володіють секретом порятунку нації, які задалегідь одкидають необхідність порозуміння з іншими групами, вважаючи, що право керувати належить лише їм і тільки їм. Надто далекі й надто чужі нам подібні погляди, щоб могли ми їм визнати рацію.

Чи можна уважати ідею конгресу утопічною й нездійсненою? Думаємо, що, коли виходити з тих даних, які дає досвід національної боротьби й національних рухів інших народів, ставитися до самої ідеї, як до утопії, ми не маємо права. Історія знає приклади вдачної й успішної реалізації підприємств, аналогічних по своїй ідеї з концепцією всеукраїнського національного конгресу.

* * *

Сумніви й труднощі, зв'язані з постановою проблеми всеукраїнського національного конгресу виникають тоді, коли ми перестасмо цю ідею трактувати, як ідею абстрактну, й починаємо її розглядати, як справу, що має бути реалізована тесер. Поставляється питання, чи ідея всеукраїнського національного конгресу при всій своїй цінності, належить до категорії тих, які можуть і повинні бути реалізовані в теперішній час.

Почнемо розгляд питання з його другої частини: чи повинна бути реалізована справа всеукраїнського національного конгресу саме в теперішній час. Думаємо, що на це треба одповісти позитивно. Наша доля і наше майбутнє визначається не тільки нами — вони залежать тако-ж від збігу міжнародних обставин. А сучасна міжнародна ситуація нам всім добре відома. Ї вона у високій мірі напруженою і невпевною. Не виключена можливість поставлення на порядок денний української проблеми. До того нація мусіла б бути готовою. Мусіла б, в момент активізації української проблеми на міжнародньому форумі, виявити єдність волі й чину, максимум організованості й активності. З цього погляду реалізація скликання всеукраїнського національного конгресу, — як щоб він осягнув той мети, яку має на увазі, — була б доцільною.

Значно трудніше розв'язати питання про можливість реалізації цієї справи конгресу в теперішній час, виходячи з аналізу стану нашої національної організованості й єдності.

Чудес в світі не буває. Не може так само створити чуда й всеукраїнський національний конгрес. Не може він витворити єдність національної політики, створити загально визнаний цілою нацією авторитет, як що в національному житті немає симптомів і фактів, які б свідчили, що вже тепер ця єдність і цей авторитет знаходяться в процесі творення й розвитку. Конгрес міг би сприяти оформленню й виявленню інших процесів, як що вони пробують на відповідній стадії розвитку. Лише Бог, як запевняє Біблія, міг створити світ з нічого. Жадний конгрес не створить єдності чину і волі у нації, як що скликано його в невідповідний момент. Єдність і авторитет не творяться самими лише папіровими резолюціями: резолюції набірають сили і значіння тоді, коли за ними стоїть організована сила й воля нації.

Ця невідготовленість конгресу внутрішнім станом нашого національного життя вряд чи може бути заступлена всякими, хоч би й найбільш бистроумними, комбінаціями відносно техніки й організації конгресу. Очевидно, не відкидаємо ми значіння цих останніх, надаємо їм лише другорядне значіння. Перший український національний конгрес в квітні 1917 року в Києві мав колосальне значіння, і обрана ним Центральна

Рада набрала виключного авторитету. Між тим, організація представництва на цьому конгресі була дуже недосконалою. Поруч з тим, Установчі Збори, які скликав російський тимчасовий уряд, з додержанням найбільш демократичної системи, не відіграли ані найменшого значіння: були вони абсолютним зером, і більшовикам вистачило мінімальних зусиль, щоб їх ліквідувати.

З цього погляду ми б порівняли організацію конгресу з організацією озброєного повстання: знаємо, що озброєні повстання, як засіб боротьби проти певного політичного режиму, користувалися значним поширенням: нам відомі випадки, коли вони вдавалися. Але вдача такого роду виступів лише в останню чергу залежала від технічної підготовки повстання. Успіх перш за все завжди визначав відповідно вибраний момент виступу, правильно урахований здвиг в громадській психології, коли ініціативі невеличкого змовницького гуртка була забезпечена активна підтримка широких мас.

Так само можливість реалізації українського національного конгресу в першу чергу залежить від того, чи внутрішній стан нашого національного життя в теперішню добу дає підстави сподіватися, що прийшов слушний час для переведення цієї справи в життя.

Очевидно, що дати остаточну відповідь на подібне питання є дуже важко. Занадто складними виявляються процеси національного життя, занадто багато факторів відіграють в ньому ролю, щоб можна була дати категоричну відповідь в той чи інший бік. Думаємо в кожному разі, що нема даних, які б промовляли за те, що саму ідею реалізації справи національного конгресу треба було б відкинути відразу-ж, без дальшого вистудіювання практичних можливостей її переведення в життя. Думаємо, що є ряд симптомів, які вказують, що лінії окремих українських течій і їх ролі в нашому житті виявляють такі властивості, які дозволяють думати про встановлення певної єдності. З моментів, які промовляють на користь цього, одзначимо такі. С позитивним зменшення питомого тягару і занепад впливів у нашому житті двох крайніх груп, з якими порозуміння і жадний контакт є виключні. Впливи комуністів, якими керує дирижерська рука з Москви, в нашому житті запали рішучого зменшення. Так само минула пора успіхів наших націоналістів фашистівського відтінку, їх впливи і значіння йдуть до упадку. Є фактом у високій мірі позитивного значіння, що є серед окремих частин української нації, поділеної державними кордонами, все більший прокидається інтерес і увага до того, що діється на інших частинах української національної території. Особливо важним є той стихійний відрив, який викликали серед загальної нашої нації сучасні події на Великій Україні. Ці факти дозволяють припускати, що ґрунт, на якому могла зафіксуватися єдність національної волі і чини, твориться. Припускаємо також, що сучасна, у високій мірі тривожна і відповідальна, міжнародна ситуація могла б бути чинником, який би сприяв прискоренню розвитку цього процесу. Через те й думаємо, що можливість реалізації конгресу мусіла б підлягати уважному вистудіюванню і розгляду.

Само собою, не хочемо ми бути короткозорими оптимістами і затуляти очі на ряд фактів, які промовляють проти можливості реалізації в ближчий час справи конгресу. Вкажемо на де-які з них. До них відносимо неоднаковий ступінь національного розвитку й організованості наших національних територій. Дуже сумніваємося, щоб такі частини нашої землі, як Холмщина Волинь, Бесарабія, Закарпаття, Лемківщина могли б дати більше авторитетне і впливове національне представництво. Є ряд симптомів, які виявляють, навіть в сучасну відповідальну хвилю, нашу пасивність і пасивність, — між тим здійснення справи конгресу вимагає максимальної активності найширших кол. Наша організованість пішла вперед, але все таки стоїть вона в багатьох, на жаль, випадках запізлого низько для того, щоб поставити по-за рямці громадського і національного життя тих, які є — вибірасом найважливіший термін — національними шкідниками й руйнівками.

Студіюючи і розглядаючи можливість реалізації конгресу треба мати на увазі не лише аргументи pro, але і contra.

* * *

Національний конгрес мусів би виробити єдину лінію української політики для цілої нації. Мусіли б бути репрезентовані на ньому як українські землі, так і еміграція.

Те, як іде кампанія з приводу конгресу до цього часу, ще не дає жадних даних для того, щоби судити про її далішні перспективи. «Діло» одкрило свої шпальти для дискусій в цій справі, але само позицій що-до національного конгресу не зайняло. Дискусія обмежується виміною думок між представниками еміграції. Займається справою конгресу заснований в Празі комітет невідомого складу; цей комітет уважав потрібним повідомити про своє заснування не лише українську, але й закордонну пресу, але склад свій старанно захував. Цього всього аж надто мало, щоби робити висновки про далішні перспективи і розвиток конгресової кампанії. Можна сказати лише одно: жадні конспіративні еміграційні комітети не зможуть справу вивести на шлях, який би міг забезпечити її розв'язання. Як що край у вирішальній справі конгресу участі не візьме, ціла конгресова кампанія кінчиться нічим. Це в кращому разі. В гіршому, — ця кампанія може привести до одної з чергових авантур, якими така багата українська дійсність як в краю, так і на еміграції.

В. С.

Посвячення пам'ятника — колумбарія в Подєбрадах

(Іст з Чехословаччини).

23-го липня с. р. відбулось у Подєбрадах сумне свято — відкриття пам'ятника-колумбарія на місцевому кладовищі.

Лиха доля не судила багатьом нашим землякам повернутись до рідного краю, побачити ще раз свою батьківщину та там скласти своє патомлене тяжкими переживаннями тіло й кості на вічний одпочинок в рідну землю. Багато рідних могил назавжди лишиться по кладовищах чужих країн. Немало таких могил лишиться і на кладовищі подєбрадському. За 11 років існування Подєбрадської Академії до сьогоднішнього дня поховано в Подєбрадах 20 членів тутешньої української колонії.

З тяжким болем дивилось наше громадянство у Подєбрадах, як одна по одній виростають могили товаришів, що їх лиха недолі передчасно підкосила й забрала з нашого гурту. Старі могили заростали травою, а поруч виростали нові. І живим довелось взитись за сумний обов'язок: перед мертвими і — бодай упорядкувати їх могили, бо більшість померших не мала нікого з близьких у Подєбрадах.

З представників професури, студентства та урядовців Академії склалась спеціальна комісія, яка і взялась ретельно до праці. Перш за все треба було знайти кошти, щоб упорядкувати могили, заплатити «на вічність» місяця на кладовищі то-що. Робота комісії почалась в тяжкі вже для подєбрадської колонії часи, коли допомог та платні вистачало ледве-ледве на життя. Але жертвенність нашого громадянства завне була зразковою, і комісії за час свого існування пощастило зібрати біля дев'яти тисяч к. ч. За ці гроші було поставлено скромні пам'ятники — таблиці на десяти могилах (де-які могили було упорядковано раніш родичами померших, або збіркою товаришів по-між собою). Пам'ятнички ці дуже

Посвячення пам'ятника-колумбарія в Подєбрадах.

скромні, але солідні і надовго збережуть імена померших, що під ними поховані.

Заходами-ж комісії, хоч і не зовсім її коштами, поставлено гарний пам'ятник на могилі доц. С. Голіцинського, а оце 23-го липня закінчила вона свою працю відкриттям та посвяченням пам'ятника-колумбарія. В цьому пам'ятнику вміщено урни тих наших громадян, що не схотіли бути похованими в чужу, хоч і братню землю, а воліли, щоб бодай їх поніл було перевезено на батьківщину, коли настануть там щасливіші часи. До цього часу приміщено такі урни: видатного нашого громадського діяча С. Х. Чикаленка, письменниці В. О'Коннор-Вілінської, проф. О. Вілінського та доц. О. Михайловського.

Скромні засоби комісії, на жаль, не дозволили поставити цього пам'ятника так, як би того хотілось. Не можна було оголосити конкурсу на проєкт пам'ятника, щоб його зробив якийсь мистець, не можна було виконати його і з більш коштовного матер'ялу. Комісія робила все своїми силами при невеликій грошовій допомозі родин небіжчиків. Пам'ятник скромний, але солідний і лишиться у Подєбрадах довгою пам'яткою по українцях.

Для посвячення пам'ятника було запрошено з Праги п.-о. Червінку (чех), який виконав обряд посвячення та відправив панахиду по всіх небіжчиках українцях, похованих на владовищі. На свято зібралась нечисленна тепер вже українська колонія з ректором Академії проф. Б. Іваницьким на чолі, присутні на той час у Подєбрадах родичі померлих та чимало чехів. Складений з бувших вихованців Академії та професорів хор під орудою інж. Овчаренка гарно проспівав панахиду. Діти з українського притулку принесли дубовий вінок з сине-жовтими стрічками. Пам'ятник прибрано було гарно квітами, а обсажено його нашими рідними купчаками та синіми фіялками. Сказав п. отець і кілька щирих слів чеською мовою, що були зрозумілі і присутнім чехам.

Після напихиди присутні розбрелись по кладовищі, спішляючись над могилами, де спочивають наші земляки, та згадували між собою кожного не злим, тихим словом.

У родичів та приятелів лишилось завше тепле почуття вдячності до комісії, що поклала не мало труду, та до тих, хто своєю жертовністю спричинився до упорядкування могил, а у членів подбродської української колонії лишилось почуття, що там, на батьківщині, згадують і оплакують синів і братів, що до них вже ніколи не в. ринуться.

Х. К.

Сотник Микола Сак

22 червня 1933 р. по тяжкій та довгій недугі в жидівському шпиталі м. Рівного на Волині помер на 43 році життя сотник Армії УНР Микола Сак.

Так оновіцало повідомлення, але смільки криється трагедії в її змісті. Рік за роком, день за днем зменшується кількість борців, що складали лави нашого рідного війська. Гинуть на чужині без опіки близьких, zostавлені на ласку чи неласку долі, але несуть в своїх серцях сильну віру в ідеали аж до останнього подиху — поки вічна темрява не заслонить очей, котрі у кожного, здається, хотіли б заглинути в майбутнє.

Для того, щоби освітити життя небіжчика, треба дати коротку його біографію. Народився покійний 27 жовтня 1890 року в с. Івановичах, Житомирського пов. на Волині, в родині заможній, по батькові чеському колоністові, а по матері — українського походження. Ріс, як і кожна дитина, без особливих в дитячому віці гідних уваги випадків: тому що батьки були релігійні, дали малому Миколу до духовної Волинської семінарії котру він і кінчив. З вибухом світової війни 1914 р. був покликаний до війська, як однорічник, перебував на фронті, а потім пішов до школи прапорщиків Півд.-Західного фронту, яку й закінчив 18 грудня 1915 р. Як старшину відіслано його було на фронт до 257 Самарського полку. 21 січня 1917 р. було його приділено з його сотнею для охорони штабу Румунського фронту, де багато він помагав при формуванні нашого війська, а жадні улеслювання не захитали його переконань, як патріота-українця. Служба його в українській армії така: 1 липня 1918 р. прибув до 2 запорізького полку (бригада Натієва), 1 жовтня 1918 р. через хворобу звільнений на відпочинок. В часі повстання проти гетьмана був призначений ад'ютантом 2-ої дивізії. 14 листопада 1918 р. дивізію його розформували, а він перейшов до 19 дивізії, на таку саму посаду. 19 травня 1919 року 19 дивізія перейшла до большевиків; він чудом врятувався, бо як штаб, так і старшинський склад було розстріляно. Потім він попав до Волинської групи українських військ на посаду помішника начальника зв'язку. 30 листопада захворів на тиф та був українською армією залишений в Любарі. Коли-ж одужав, то знову повернувся до армії. 23 травня 1920 р. був призначений головним техніком Головної Польової Телеграфічно-Телефонічної контори при Головному Штабі Укр. Армії. Скільки тут треба було вкласти труду та розуму, щоби відповідно наладити зв'язок, який до того часу було тяжко встановити, але вийшов він з свого положення як найліпше. 1 липня 1920 р. був командирований до представництва при польській армії, а 8 жовтня вийшов звідтіль. 23 жовтня 1920 р. нак. ч. 39 та нак. ч. 68 7 липня 1921 р. підвищено його було до ранги сотника із старшинством 18 грудня 1918 р. Від 10 жовтня 1921 р. до 7 листопада виконував обов'язки ад'юганта при начальникові Генерального Штабу Української Армії. 16. IX 1921 р. приділено його до сотні зв'язку Штабу Цісної Армії на відпочинок

Сотник Микола Сак

та лікування, якого йому конче було потрібно. На еміграції попав небезпечник до табору в Щепіорно. Таборове життя з його злиднями ще більше підірвало здоров'я покійного. Потрібно було рятувати себе і дружину. Вдалося покійному нав'язати зв'язок з родиною дружини, котра живе в Шанхаю і с заможною. Отже покійний приспішив виїзд дружини до батьків на якийсь час, щоби відпочила по тих злиднях, в яких приходилося перебувати, а сам залишився самотній і слабкий. Родина залишила його самого і, на жаль, нічим не допомогла.

Хоч тяжкі його були переживання, однак до останнього віддиху зостався чесним борцем за українську державність. Похорон відбувся заходами УЦК в Рівному. Як українська еміграція, та і численна присутність людности м. Рівного, хто знав лише покійного, прийшли віддати останню пошану. Прочтали покійного промовама голова відд. УЦК в Рівному полк. Литвиненко та його товариші бойові, ставлячи за взірць покійного сотника Миколу Сака, як борця за кращу долю нашого народу. Поховано було його на Дубенському кладовищі в Рівному. Нехай же легкою буде тобі рідна земля!

Сота. С. Бруківський.

З преси.

Львівський «Новий Час» з 27 липня с. р. в статті «Чи Всеукраїнський Конгрес можливий?» пише:

«Для зілюстровання повної залежності наших центрів візьмемо Унерівський центр...

Нагло десь весною ц. р. появляється снуціяція голови Унерівського центру Андрія Лівницького, з якої довідуємося, що УНР є рішучим... противником всякої інтервенції проти большевиків.

Ми остовпіли. Невже-ж цілковита зміна орієнтації? Браво! Але... підождали ще місяць і тоді стало ясно. Це не в унерівців змінилися настрої, але в когось другого. Польсько-совітський союз стався дійсністю. Значить приставлено ніж до горла: відпекуйся думок про інтервенцію, або кінець з любов'ю».

Наведена замітка не достойна полеміки. Всім хіба ясно в чому тут справа. Сконстатуємо лише ще раз, що подібні замітки певної частини української преси дивно збігаються з писаннями большевицьких часописів: московські «Известия», наприклад, увесь час намагаються причепити урядові УНР ярлик «полонофільства» й залежності від Польщі.

Коли б редактори «Нового Часу» уважніше слідкували за роботою національного уряду та його визвольною боротьбою, вони б не могли не знати, що Заступник Головного Отамана Андрій Лівницький в передмові до брошури Українського Товариства Прихильників Ліги Націй — «Договір Ліги Націй», майже три роки тому писав дослівно:

«Знаємо на гіркому досвіді, що ніхто нам не допоможе. Не домагаємось інтервенцій», жахаємось навіть привида «всесвітнього конфлікту», бо тереном останнього була би знову наша Україна, що незломно стоїть «при битій дорозі». Маємо певність, що наближається час визволення, що впаде московська деспотія так само несподівано», як упала деспотія петербурзька, що розправить свої могутні руки змучена нація українська і пригадає собі, хто в найтяжчі часи неволі був з нами і хто був проти нас. Орієнтуємося лише на власні сили народу українського і на революційну співпрацю тих народів *), що ділять з нами і радість, і горе боротьби за визволення.

Від вільних та міродайних жадасмо тільки з р о з у м і н н я, тільки с п і в ч у т т я та моральної підтримки.

*) Кавказ, козаки, Туркестан і т. д.

Хроніка

З життя укр. еміграції.

У Франції

— З життя Союзу Українських Емігр. Організацій у Франції. Після літніх вакацій відбулося 25. IX перше засідання Ген. Ради і Контрольної Комісії Союзу, яке було присвячено розгляду становища всіх організацій Союзу та діяльності Ген. Ради.

Генер. секретарь подав широкий доклад зокрема про кожна організацію на підставі тих звітів, які за останній час були одержані Ген. Радою від Рад організацій, та особистих відвідин в м. серні організацій в Ліоні, Греноблі і Канах на Рів'єрі.

Тяжкий матеріальний стан членів організації у зв'язку з робітничою кризою відбився на активності кожної організації Союзу. Брак коштів не дозволяє переводити репрезентативну працю, виявляти грошову підтримку акціям, що переводять наші академічні чи громадські установи по-за Францією і у Франції (Політехнічна Академія, Інстит. Пошач. Навчання, пропагандна акція Головн. Емігр. Ради і т. п.). Не в стані організації налагодити тако-ж справу загальної помочі безробітнім членам і т. п. Де-яким організаціям завдяки поганім матеріальним умовам прийшлося відмовитися від тих намічених планів, які так вимагають зараз свого зреалізування: відкриття шкіл, ширша підтримка існуючих, поширення бібліотек, виписання літератури, журналів і т. п. Завдяки Ген. Раді і окремим організаціям Союзу вдалося багато допомогти безробітнім улаштуванням їх в місцевостях тих організацій, де менш страж-

дають від господарчої кризи. Так було влаштовано на працю з десяток безробітніх на фабрику в Шалеті, де-кільки осіб на працю в Канах (старанням п. І. Бондаря — голови Громади) і т. п. Найбільш постраждали від кризи наші організації в Ікрезо, Ліоні, Гаврі (з Гавра від'їхала шукати праці де-інде більша частина членів) та Греноблі. Тяжкі моменти переживають ті організації, що до цього часу не поспіли створити свою громадську матеріальну базу, подібно, напр., Громаді в Шалеті, що посідає майно в де-кільки десятків тисяч фр. і у якій налагоджено апарат взаємної допомоги. Матеріальні утруднення викликали у де-яких організацій намір спільними силами утворити підприємства, що могли би матеріально посилити їх членів і самі організації. Так, наприклад, Громади в Ліоні, Греноблі, Пон-де-Шерюї і в Сау зайнялися справою купівлі ферми і т. п. З'їзд представників зазначених Громад відбувся 10. IX. в Ліоні для обговорення цієї справи.

Ген. Рада звернула особливу увагу на старання Громади в Канах на Рів'єрі зміцнити свою організацію та розвинути громадську працю (добровільне обложання членів Громади по 130 фр. на винаймлення помешкання, організації бібліотеки, курсів українознавства і організації хору і т. п.)

Сконстатовано Ген. Радою тако-ж великий успіх організаційного життя Громади в Шалеті: зміцнення матеріального стану Громади, поширення культурно-просвітньої діяльності — урегулювання шкільної справи, відкриття балетної школи: заходи, що-до будівлі української церкви:

пширення громадського будинку (добудова кімнати для їдальні) і т. п.

Підсумовуючи діяльність окремих організацій Союзу, Рада з приємністю констатує, що, не дивлячись на сучасні тяжкі обставини, Союз в цілому заховав міцність свого об'єднання та продовжує свою корисну національну працю.

Обмеження в коштах не давало можливості Ген. Раді цілкомитово перевести намічений план щодо роз'їздів по організаціях, уділення матеріальної допомоги безробітним в тих розмірах, як того вимагалось, ведення репрезентативної праці і т. п.

Звернуто було Ген. Радою особливу увагу на справу приміщення безробітних на працю, на полегдження ріжних правничих справ, «шомажу», залагодження ріжних справ побуту у Франції і т. п.

Зв'язок з периферією не порушився, хоч не вдалося широкого організувати роз'їзди членів Ген. Ради по організаціях.

Велику користь щодо підняття організаційного життя нашої еміграції у Франції приносить пан-отець Бриндзан, який протягом не довгого часу відвідав майже всі організації Союзу (в деяких бував по кілька разів) і організував парафію та налагодив катехизацію дітей.

Пильну увагу Ген. Рада звертала на справу пропаганди серед чужинців української справи та захисту української національності перед міжнародними установами (офіс Нансена і т. п.). Не посідаючи відповідного апарату щодо ведення національної пропаганди серед чужинців, Ген. Рада допомагала в міру можливості у цій справі тим інституціям, які спеціально до цього покликані (Пресове Бюро, «Сергіль д'Етьюд Українськ» і т. п.).

Треба відмітити ту загальну роботу в справі пропаганди, яку веде зокрема кожна організація Союзу і окремі його члени. В місцевостях, де перебувають українські наші організації чи навіть поодинокі члени — французьке населення знає нашу національ-

ну справу й є прихильне до неї.

З приємністю Ген. Рада довідалася про організацію у Франції «Української Сільсько-господарської Спільки», яка повстала з ініціативи членів Союзу.

Ті жахливі події, які відбуваються зараз в Україні (голод), знайшли гарячий відгук в Ген. Раді. Ген. Рада висловила щире писемне подяку тим журналам франц. і авторам статей, що виголосили протест проти подій в Україні та освітішли політику московських окупантів. Ген. Рада вирішила, на заклик Гол. Емігр. Ради, перевести збір пожертв для голодних в Україні, та далі підіпрати акцію допомоги голодним в Україні, розпочату «Міжнародним Комітетом допомоги голодним в Україні» в Парижі.

На цьому-ж засіданні Ген. Рада розглянула справи скарбниці та прийняла відповідні рішення, щодо поліпшення своєї праці та більшої організованості на місцях.

В біжучих справах на засіданні було обговорено питання про пересування рухомих бібліотек Союзу та постачання часописів тим організаціям і окремим членам Союзу, які не в стані власними коштами їх придбати.

Ухвалено тако-ж, щоб щомісяця відбувалися спільні засідання Ген. Ради і Контр. Комісії, які були б присвячені загальному огляду справ Союзу.

Термін скликання чергового З'їзду Союзу Ген. Рада встановила на 11-го листопада.

— З життя Української Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі. За час від 15 серпня до 1 жовтня пожертви на Бібліотеку поступили від: представника Б-ки в Омькурі п. С. Іванищенка, збірка на лист ч. 631, — 59 фр., п. Зибайла — 25 фр., збірка в Александрові-Куяв., надіслав п. Менацюк — 35.15 фр., від п. Ів. Мартинеша та Т. Буца по 10 фр., д-ра П. Шкурата з Перемішля — 2 дол., Т-ва допомоги емігрантам у Львові, збірки за рік 1933 та попередні — 114.70 фр., проф. Николаєва з Нової Каледонії —

100 фр., Павла й Марти Козак—20 фр., пп. Козлова, Цюшпермана й Грещенка по 5 фр.

За той же час надійшли пожертви книгами та іншими речами від: невідомої особи з Інебруку в Австрії — 1 кн., п. М. Шумицького — 1 кн., проф. Горбачевського з Мукачева — 1 кн., В-ва «Українська Б-ка» у Львові — 2 кн., Ред. «Розбудова Нації» (Прага) — 5 кн., 2 чч. журнасів та 8 світлин, ред. «Тризуба» — три світлини, проф. І. Огієнка — 2 кн., письменниці Уляни Кравченкової з Перемишля — 2 кн., та п. Морей-де-Морана — 11 книг.

Всім жертводавцям та прихильникам Рада Бібліотеки складе свою шкуру подяку.

З Чехословаччини.

— Музей Визвольної Боротьби України.

В останній час завдяки проф. В. Сімоновичеві Музей одержав кілька нових пожертв од українців з Галичини. Жертводавцями є п. Вол. Дорошенко, д-р Д. Лук'янович, д-р Іл. Свеніцький та ин. Особливо цінною для Музею є пожертвована п. В. Дорошенком збірка української періодики і політичних видань. В ній маємо багато укр. часописів з перших років революції, а між ними й такі раритети як: «Вісти з Укр. Центральної Ради», «Вістник УНР», «Укр. Республіка», багато чисел «Народньої Волі», «Нової Ради» й «Робітничої Газети», а тако-ж «України», «Трибуни», «Слова», «Червоного Прапору» (орган незалежних с.-д.), «Репяхів», «Гедзя» й инш. Є кілька провінційальних як наддніпрянських, так і галицьких видань. З наддніпрянських — харківське «Слово», «Подільські Губ. Відомості», «Новина» — інфор. бюра армії УНР і ин.; з галицьких — стрийський «Стрілець», тернопільський «Голос Поділля», станицлавівський «Голос і Вістник та «Республіканець» і ин. З давніших видань на особливу згадку заслуговує «Зоря Галицька» з 1848 р. та «Слобожан-

щина», що її р. 1906 видавав у Харкові М. Міхновський.

Проф. др. В. Сімович передав у дар Музеєві кілька давніх церковних видань, чим збільшив музейну збірку стародруків. У цій збірці є такі рідкі видання, як Літургікон або Служебник Львівський з 1666 р., Молитвослов або Требник, виданий у Львові 1682 р.; другий Требник віденського видання 1795 р.; далі два Молитвослова ієрейських (Требник і Подустав) кївського походження XVIII в.; паренті два записники гр.-прав. консисторії в Чернівцях з відписами розпорядків австрійського уряду та церковної влади й т. ин. в рр. 1784-1794 і 1800-1810; текст записів румунський але кирилицею. До переданих матеріалів проф. Сімович додав докладний опис кожної книги.

В Болгарії

— З'їзд української еміграції в Болгарії. 14 й 15 жовтня с. р. має відбутися в Софії з'їзд представників українських організацій в Болгарії для засновання красивого об'єднання.

З листів з України.

До редакції «Тризуба» доставлено кілька листів від селян з України, виборки з яких шикче подасмо.

«... З того часу, як ти від нас пішов, ми почали будувати великий будинок, і тільки до цього часу ще збудували небагато, але коштів уже пішло дуже багато, навіть попродали овецьки, свині і корови... Так трудно будувати, що не знаю, чи вдержимо, чи ні, може й не закінчимо, це хто його знає, не може ніхто сказати. На мою власну думку, — не хватить сил добудувати, лише у нас все, а там хто його знає... Живеться нам дуже погано... Батько Івана живе в хліві, де колись скот жив; була у нього хата та чомусь «продав», а захотів у хліві пожити.

взагалі чомусь воно так у нас ведеться.

Ти не знаєш хоч приблизно, коли ми все таки побачимося, а то ніяк не терпиться, терпіння не хватає, тобі може відніше там, а то в нас не можна так точно сказати, але все таки думаю, що скоро, бо це все цілком залежить від твоїх р о д и ч і в .

Хотів би побути у тебе й побачити, як воно там є, а то не віриться розказам, які мені все розказують всі родичі, а я тільки того й знаю, що читав з книжки»...

«Ти згадуєш про наші багаті ниви, але забудь уже про ті ниви, бо їх уже нема, вони вже не наші. Були вони багаті, а стали вже нікчемні, бо не ми їх обробляємо... Нічим обробляти, коня нема. Та ще й будова ота проклята на наших плечах...

Думка є самостійно жити, незалежно від тої сім'ї. Нехай вона собі живе, а ми будемо собі жити...

Може ти знаєш Х., він приїхав додому з ... (з еміграції. Р.) Зараз у нашому селі живе. Куриця, його так лають...»

Бібліографія

— «Т а б о р», ч. 19. Катін.

«І за наших часів, серед небезпек, загрожуючих українській нації, з'ясування елемента перемоги буде стояти перед нами, як найбільше актуальне завдання в загальному програмі нашого військового національного будівництва і як така праця, що від своєчасного перепроведення її залежати буде сама доля цього будівництва в майбутньому».

Так казав покійний Головний Отаман С. Петлюра на передодні виходу першого числа журналу «Табір». Головним «елементом перемоги» в боротьбі за визволення свого народу була і буде армія. Ми не пророкуємо, в який спосіб українська військова еміграція зможе прийняти участь в прийдешній збройній боротьбі за визволення України, але ми переконані, що такий час прийде. І в цей рішучий момент, коли бу-

де вирішатися остаточно доля українського народу, його незалежності. — військова еміграція мусять виступити в повному озброєнні своїх знань для того, щоб допомогти своєму народові створити національну армію. Для цього треба вчитися, удосконалюватися у військовому мистецтві.

Не дивлячися на умови емігрантського життя, українська військова думка живе, працює. З той час, як багата російська еміграція з її численним складом фахових наукових військових сил, припинила видання своїх військових журналів, українська військова еміграція видання своїх журналів продовжує. На сьогодні їх є три — «Табір», «Гуртуймося» і «За Державність».

Кожний український воляк на еміграції мусять тішитися розвитком своєї рідної військової літератури. Для нашої військової еміграції вихід 19-го числа журналу «Табір» в десятю річницю його існування є днем військового свята, днем свята української військової думки.

Редакція журналу «Табір» на чолі з ген. штабу ген.-хор. Кущем подбала, щоби в ювілейний рік — десятю річницю заснування журналу — вмістити в ньому низку цікавих статей і надати йому найкращий зовнішній вигляд.

Схеми в ньому бездоганно. Зміст журналу: 1. Волод. Колосовський — Модерна авіація. 2. Ю. Науменко — Армія без вождів. 3. Б. Монкевич — Військовий дух і його значіння. 4. Т. Омельченко — Армія і залізниця. 5. О. Переяславський — Українська збройна сила в Наполеонівських війнах. 6. С. Шрамченко — Підводний човен і сучасні засоби його рятування. 7. З військового життя на окупованій Україні. 8. Військова хроніка. 9. Воєнно-морська хроніка. 10. Бібліографія.

О. Чернявський.

В десяту річницю існування журналу «Табор», Товариство б. воєнків Армії У. Н. Р. засилас редакції його своє поздоровлення й побажання дальшої успішної праці. З свого боку українська військова еміграція мусить підтримати свій рідний журнал шляхом передплати його, читанням. Гадасмо, що військова еміграція виконає наше побажання.

Управа Військового Т-ва повідомляє VII Членів, що безкош-

товну розсилку журналу вона припиняє. Кожний український патріот мусить купувати за гроші свій журнал. Хай кожний воєнк підтримує свій журнал. Журнал «Табор» можна одержати безпосереднє від редакції — W. P. Gen. Kuszcz, ul. Czerniakowska, 204, m. 25, Warszawa, Pologne, або через Управу Військового Т-ва: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris 5. Ціна числа 19 «Табору» — 9 фр.

Нові книжки й журнали.

- Вісник, жовтень, 1933. Львів. Містить, крім літературного матеріалу, спогад д-ра В. Галана «Про роковини взяття Київ» 31.VIII. 1919 р., статтю п. О. Нарізького про «Нищення українського народу голодом», босву статтю Д. Д. — «Конгрес мертвих душ і революція зправа» й т. д.

- Мн, осінь 1933. Літературний чвертьрічний журнал, твига І. Збірка поезій і прози Богдана Лепкого, Андр. Крижанівського, Євг. Маланюка, Ю. К., Наталі Лівницької-Холодної, Мих. Рудницького, М. Бажана, М. Хвильового, Л. О'Флаєстрі.

Українське громадянство більш, як яке инше потребує сучасного красивого письменства. Але в його видавнях треба, може, булоб більше триматися якоїсь одноманітності. В збірничу «Мн» змішано всі инши смаки, всі техніки і всі віки. Сам по собі матеріал збірничу в більшості цілком добрий.

— The Investigator, вересень 1933, містить замітки й статті «The Hetman and Agrarian Reform», «Manifesto of the Uniat Church», «Ukrainian Cultural Congress in Canada» й ин.

- Перший річник Українського Економічного Бюро у Варшаві, 1933. Крім календаря, дає великий статистичний і взагалі справочний матеріал про Україну і різні галузі українського життя. С добрим справочником. Треба думати, що слідуючий річник Бюро на 1934 рік буде ще повнішим і багатшим на різні користні відомості про Україну й її господарство.

Зміст.

Париж, неділя, 8 жовтня 1933 року — ст. 1. М. Славинський. Про всеукраїнський конгрес — ст. 3. Давній. Літературні спостереження, XXXV — ст. 6. Кн. Т. К. Стефан Пішон — ст. 10. Женець. Голод в Україні та Ліга Націй — ст. 12. До українських виступів у справі голоду — ст. 16. В. С. З життя й політики — ст. 19. Х. К. Посвячення пам'ятника-колумбарія в Подсбрадах — ст. 23. Сотн. Є. Круківський. Сотник Микола Сак — ст. 25. З преси — ст. 26. Хроніка. З життя української еміграції: У Франції — ст. 27. В Чехословаччині — ст. 29. В Болгарії — ст. 29. З листів з України — ст. 29. Бібліографія — ст. 30. Нові книжки й журнали — ст. 31.

ТРИЗУБ

тижневик політики, культури, громадського життя та мистецтва, заснований р. 1925 Вяч. Прокоповичем, виходить у 1933 році по старому по-неділі в Парижі при участі тих самих співробітників.

Умови передплати на 1933 рік.

У Франції на рік — 80 фр., на півроку — 40 фр., на три місяці — 20 фр.
на один місяць — 8 фр., окреме число — 2 фр.

	1 рік.	1/2 року	3 місяці	1 місяць	окр. чис.
ЧЕХІЯ	80 к. ч.	40 к. ч.	20 к. ч.	10 к. ч.	3 к. ч.
ПОЛЬЩА	25 зл.	15 зл.	8 зл.	3 зл.	1 зл.
РУМУНІЯ	500 лейв	300 л.	150 л.	50 л.	20 л.
НІМЕЧЧИНА	12 мар.	6 м.	3 м.	2 м.	0,50 м.
СПОЛ. ШТАТИ П.А.	3 дол.	1,5 д.	1 д.	0,40 д.	0,10 д.
КАНАДА	3 дол.	1,5 д.	1 д.	0,40 д.	0,10 д.
БЕЛЬГІЯ	20 бельг.	10 б.	6 б.	2 б.	0,60 б.

У Парижі набувати в книгарні В. Поволоцького, 13 rue Bonaparte, Paris VI.

Закордонно журнал передплатувати й набувати можна у представників «Тризуба»: 1) В Канаді — W. Sikewich, P. O. Box 333 Toronto, Ontario, Canada 2) В Румунії — Dm. Herodot, Strada Delea Veche, 45. Bucarest. 3) В Чехословаччині — Прага: P. Filonovic, Horni Cernosice u Prahy, c. 107. П о л є б р а д и: п. інж. Бурачинський. Ukr. Hosp. Akademie. Podedbrady. 4) В Польщі — J. Lipoweski, ul. Czerniakowska 204, m. 25, Warszawa для грошевих переказів — пошт. рахунок 13.435 Warszawa, Jan Lipoweski. 5) В Спол. Штатах «Surma Book», 103 Av. A. New York, N. Y., U. S. A. 6) В Царьгороді: M. Zabello. Posta kuturu № 224. Beyoglu. Istamboul. Turquie. 7) В Бельгії — Georges Jakovliv. Ing. 61, rue de Dave, Jambes — Namur. Chèque Postal 234465.

Хто хоче навчитися доброї української літературної мови, пізнати історію своєї мови, довідатися, як де говорить український народ — той мусить передплатити науково-популярний місячник

„РІДНА МОВА“

присвячений всебічному вивченню української мови

Головний редактор і видавець проф. д-р Іван Огісник.

Передплата: 6 зл. річно, 3 зл. піврічно, 1 зл. 50 гр. чвертьрічно. За границею 1 американський (не канадський) долар або його рівновартість ув іншій валюті (35 кор. чеських, 180 лейв рум., 5 нім. марок, 30 франків французьких, 65 динарів). Зразкове число 50 гр.

Конте чекове П. К. О. No 27.110.

Адреса Редакції й Адміністрації:

WARSAWA, ul. STALOWA 25, m. 10. Телефон 10-24-05.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris-V
Tél. Danton 80-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.
Редагує — **Комітет.** Адміністратор: **Іл. Косенко**
Le Gérant: M-me Perdrizet.